

RAFAŁ ADAMUS

Dopuszczalność pobierania składek „statutowych” przez Krajową Spółdzielczą Kasę Oszczędnościowo-Kredytową

Admissibility of collecting „statutory” contributions by National Cooperative Savings and Credit Union

Abstract

The study deals with the issue of the admissibility of establishing a membership fee in the statute of a legal person, such as the National Cooperative Savings and Credit Union, which has no normative basis in the law. In particular, the view expressed in the Supreme Court judgment of February 9, 2024, II CSKP 2060/22, was subjected to detailed criticism. The Supreme Court finds that the statute of the National Credit Union is inconsistent with the Act in the fragment relating to contributions, in that „the Act does not authorize the National Credit Union to regulate by statute the financial obligations of member cooperative credit unions to the National Credit Union other than those provided for in this Act”. However, the Supreme Court allowed the issue of financing the National Fund to be regulated by the Fund – a corporator in the form of a bilateral agreement

SŁOWA KLUCZOWE: spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa, Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa, korporacja, korporant, składka, statut

KEYWORDS: Cooperative Savings and Credit Union, National Cooperative Savings and Credit Union, corporation, corporator, contribution, statute

RAFAŁ ADAMUS – profesor nauk prawnych, Uniwersytet Opolski,
ORCID – 0000-0003-4968-459X, e-mail: adamus_rafal@wp.pl

1 | Zagadnienia wstępne

Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa [dalej jako „Kasa Krajowa”] i spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe [dalej jako „kasy”] tworzą ustawową, obowiązkową korporację^[1], w ramach której Kasa Krajowa ma status „organizacji” („korporacji”), a poszczególne kasy mają status członków tej organizacji (korporantów). „Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe są polskim odpowiednikiem istniejących w innych państwach związków kredytowych czy też spółdzielni kredytowych (ang. *credit unions, cooperative savings and credit union*, niem. *Kreditgenossenschaften*, franc. *caisses populaires*, hiszp. *cooperativas de ahorro y crédito*).”^[2] Kasa Krajowa, jak i każda kasa-korporant, posiadają zatem osobowość prawną i zarazem podmiotowość odrębną od podmiotowości swoich członków. Przedmiotem niniejszego opracowania jest zagadnienie materialnoprawnej dopuszczalności pobierania przez Kasę Krajową składek w oparciu o treść statutu. Statut Kasy Krajowej, przy pozytywnej opinii Komisji Nadzoru Finansowego wyrażonej w drodze decyzji administracyjnej (art. 53 ust. 2 u. skok.)^[3], wprowadził obowiązek uiszczenia składek przez kasy-korporantów.

¹ Na temat istoty, cech i rodzajów korporacji zob. szerzej: Katarzyna Kopańczyńska- Pieczniak, *Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 27-36; Anna Ząbkowicz, „Korporacja i jej otoczenie instytucjonalne z perspektywy ekonomii instytucjonalnej i politycznej” *Studia Prawno-Ekonomiczne*, nr 123 (2022): 133-149; Maciej Kucharski, *Korporacja i korporacyjność: typ organizacji i jej znaczenie w rozwoju gospodarczym* (Wrocław 2007; rozprawa doktorska).

² Andrzej Herbet w: Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski, Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2014), 2; Adam Jedliński, Lech Kaczyński, „Zagadnienie prawne umów zawieranych przez Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe z pracodawcami” *Państwo i Prawo*, nr 8 (1998): 79; Adam Jedliński, *Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe – zarys systemowego ujęcia*. Sopot: Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych, 2002), *passim*; Adam Jedliński, *Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa: zagadnienia konstrukcji prawnej* (Sopot: Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych, 2001), *passim*

³ Krzysztof Bekieszczyk, „Nadzór KNF nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi”, [w:] Ewa Fojcik-Mastalska, Edyta Rutkowska-Tomaszewska, *Nadzór Nad rynkiem finansowym. Aktualne tendencje i problemy dyskusyjne* (Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii. Uniwersytet Wrocławski, 2011), 11-20; Ewa Derc, „Cechy działań Komisji Nadzoru Finansowego wobec spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w kontekście definicji władczych i pozawładczych działań administracji oraz

2 | Wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2024, II CSKP 2060/22

Do zagadnienia, będącego przedmiotem niniejszego opracowania, odnosi się bezpośrednio wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2024, II CSKP 2060/22. Podstawą powództwa kasy-korporanta była regulacja art. 189 k.p.c. W tym orzeczeniu Sąd Najwyższy uznał postanowienia statutu Kasy Krajowej wprowadzające obowiązek uiszczania składek za „podjęte bez normatywnego umocowania”, a zatem wobec sprzeczności z przepisami ustaw, za nieważne. Zdaniem Sądu Najwyższego z uwagi na obligatoryjny charakter członkostwa w Kasie Krajowej wykładnia przepisów o spółdzielczych kasach oszczędnościowo kredytowych powinna być „ściśła i restrykcyjna”. Sąd Najwyższy stwierdził to w kontekście regulacji dotyczących funduszy jakie mogą być tworzone przez Kasę Krajową. Dalej Sąd zwrócił uwagę, że działalność reklamowo-promocyjna Kasy Krajowej na rzecz konkretnej kasy członkowskiej powinna być podejmowana za indywidualnym porozumieniem z tą kasą^[4]. Sąd Najwyższy powołał się także na wcześniejsze zakwestionowanie postanowienia statutu, które nakazywało członkom składania na rachunkach kasy krajowej jako oprocentowanych lokat części funduszu zasobowego udziałowego oraz połowy obligatoryjnej rezerwy płynnej^[5]. Te rozważania dały Sądowi Najwyższemu asumpt do postawienia tezy, że „ogólne i szczegółowe obowiązki finansowe spółdzielczych członkowskich względem kasy krajowej zostały wyczerpująco określone” w przepisach ustawy. Jednym z pobocznych argumentów, o którym wszakże warto wspomnieć, było odwołanie się do regulacji w sprawie dopłat w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Dalszych obowiązków finansowych członków kas „nie sposób wyprowadzić” ani z przypisów o spółdzielczych kasach oszczędnościowo kredytowych, ani z przepisów prawa spółdzielczego. Sąd Najwyższy sprzeciwił się takiemu rozumowaniu, że skoro przypisy czegoś nie zabraniają to nie ma przeszkód dla regulacji tej materii w statucie. Dalej Sąd Najwyższy wskazał jako argument okoliczność, że członkowie kasy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania Kasy Krajowej jedynie do wysokości zadeklarowanych udziałów. Sąd Najwyższy

konsekwencje władczego kształtowania sytuacji prawnej kas i Kasy Krajowej w formach nie władczych” *Prawo i Więź*, 34 (2020):113.

⁴ Tak wyrok Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2017, IV CSK 461/16.

⁵ Tak wyrok Sądu Najwyższego z 17 października 2019, IV CSK 312/18.

wskazał, że w statucie nie sprecyzowano na co ma być przeznaczona składka i jednocześnie postawił tezę, że zarząd kasy krajowej nie miałby kompetencji do określenia przeznaczenia składki nadzwyczajnej, skoro jego kompetencje „obejmują jedynie kierowanie działalnością kasy oraz jej reprezentacją na zewnątrz”. W opinii Sądu Najwyższego przepis art 46 u. skok został zastąpiony regulacją art. 61b u. skok. Sąd Najwyższy upatruje sprzeczności z ustawą statutu Kasy Krajowej we fragmencie, który dotyczy składki w ten sposób, że „ustawa nie zawiera upoważnienia Kasy Krajowej do regulacji statutowej innych niż przewidzianych tą ustawą zobowiązań finansowych członkowskich kas spółdzielczych na rzecz Kasy Krajowej”. Sąd Najwyższy dopuścił natomiast uregulowanie zagadnienia finansowania Kasy Krajowej przez kasę-korporanta w formule dwustronnej umowy.

3 | Kasa Krajowa jako instytucja *sui generis*

Kasa Krajowa jest instytucją prawną *sui generis*. Jest ona szczególnego rodzaju spółdzielnią posiadającą osobowość prawną: a) utworzoną z mocy ustawy, b) której członkowie prowadzą szczególnego rodzaju działalność *not for profit*^[6]: depozytowo-pożyczkową, c) której sensem istnienia jest zapewnienie stabilności finansowej swoich członków będących osobami prawnymi (kas)^[7] z uwagi na szczególny przedmiot ich działalności, d) która świadczy także inne usługi na rzecz ogółu kas-korporantów, e) w której członkostwo kas-korporantów jest – co należy szczególnie mocno podkreślić – obligatoryjne (obowiązkowe, niedobrowolne) i trwa od początku prawnego istnienia kasy do końca jej istnienia, f) która sama

⁶ W literaturze przedmiotu wyrażono następujący pogląd: „Zgodnie z ustaleniami Trybunału Konstytucyjnego spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe są dobrowolnymi zrzeszeniami, które jak każda spółdzielnia stanowią zrzeszenia osób, które w interesie swoich członków wykonują działalność gospodarczą. Prowadzą one wprawdzie działalność gospodarczą, ale dochody z niej nie podlegają podziałowi, lecz przeznaczane są na cele statutowe spółdzielni (podobnie jak ma to miejsce w przypadku stowarzyszeń i fundacji, o ile prowadzą działalność gospodarczą). Trybunał określił taką działalność mianem >niezarobkowej działalności gospodarczej.<” Adam Szafranski, *Konstytucyjna wolność gospodarcza na tle historii idei i gospodarki* (Warszawa: C.H. Beck, 2018).

⁷ Por. rozważania w decyzji Prezesa UOKiK z 31 grudnia 2009, DDK-61-2/09/PM w sprawie uznania Kasy Krajowej jako związku przedsiębiorców.

działa *not for profit*. Zgodnie z art. 57 ust 1 u. skok Kasa Krajowa prowadzi działalność niezarobkową. Działalność kasy krajowej nie jest dofinansowywana ze środków publicznych. Zatem wszelkie ustalone w statucie doroczne składki zwyczajne pobierane przez Kasę Krajową, nie mają na celu realizacji jakichkolwiek funkcji zarobkowych.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku trafnie podsumował, że „Kasa Krajowa pozostaje spółdzielnią zrzeszonych w niej kas, a więc «spółdzielnią spółdzielni», znajdującą się bezpośrednio w strukturze ustrojowej kas.”^[8] Kasa Krajowa jest „przymusowym zrzeszeniem” kas^[9], a innymi słowy jest korporacją.

4 | Istota prawna korporacji

W systemie prawnym występują tzw. „korporacje”. Mają one zastosowanie w bardzo różnych przypadkach. Mogą to być korporacje zawodowe osób fizycznych, na przykład radców prawnych, adwokatów, notariuszy. Gmina jest publiczno-prawną korporacją dla jej mieszkańców. W przypadku Kasy Krajowej członkami organizacji są osoby prawne (kasy). Są to zatem organizacje zrzeszające pewne podmioty, do których przynależność jest obowiązkowa. Obowiązek ten najczęściej wynika z mocy ustawy. Zgodnie z art. 41 ust. 2 zd.1 u. skok „kasy zrzeszają się w Kasie Krajowej”.

Z przynależnością do korporacji wiążą się zarówno pewne prawa i obowiązki członków korporacji względem owej przymusowej organizacji, jak również prawa i obowiązki organizacji względem jej korporantów. Jednocześnie przynależność do korporacji daje pewne korzyści z których poszczególni korporanci mogą korzystać w różnym zakresie. Stosunek korporacyjny wskazuje na pewien układ relacji pomiędzy ogółem członków organizacji a organizacją. Co do zasady korporanci powinni być traktowani na równych zasadach (zasada *pari passu*). Przypomnieć należy, że zgodnie z art. 18 § 1 pr. spółdz. „prawa i obowiązki wynikające z członkostwa w spółdzielni są dla wszystkich członków równe”^[10]. Podobną myśl wyrażono

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 5 września 2013 r. I ACa 523/13.

⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 9 kwietnia 2015 r. I ACa 943/14.

¹⁰ Piotr Zakrzewski, „Zasada równości w prawie spółdzielczym” *Studia Prawnicze KUL*, nr 2 (2008): 74-78; Dominik Bierecki, „Zasada równości praw i obowiązków członków spółdzielni: Uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego” *Prawo i Więź*, nr 1 (2022).

względem wspólników spółek kapitałowych (art. 20 k.s.h.). Z istoty korporacji w płaszczyźnie tzw. „spraw wspólnych” wynika, że nie ma możliwości układania indywidualnych relacji pomiędzy korporacją a korporantem. Do „spraw wspólnych” należy zaliczyć m.in. obowiązki kas-korporantów względem Kasy Krajowej. Relacje poszczególnych członków z korporacją powinny być ustalane na wspólnych, proporcjonalnych, „uśrednionych” zasadach.

W ramach korporacji ustala się ustrój wewnętrzny na mocy konsensusu opartego o wolę określonej większości jej członków, a nie o wolę wszystkich uczestników korporacji. Przyznanie korporantowi prawa weta, które wykluczałoby go spod zasad obowiązujących wszystkich pozostałych korporantów prowadziłoby do destrukcji korporacji.

Z faktu przystąpienia do korporacji wynika zgoda *ex ante* członka korporacji na samoograniczenie jego autonomii woli, w zakresie jaki wynika z istoty działania korporacji. Korporant musi akceptować okoliczność, że zgoda na podejmowanie wiążących decyzji co do ustroju korporacji wyrażana jest na zasadzie większości głosów korporantów (innymi słowy jest to zgoda na wyłączenie indywidualnego prawa weta).

5 | Brak bezpośredniej podstawy ustawowej dla pobierania składek od członków-korporantów

Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo kredytowych ani żadna inna ustawa *de lege lata* nie przewiduje wprost pobierania składek zwyczajnych (i nadzwyczajnych) od członków Kasy Krajowej. Obecnie art. 46 u. skok został uchylony. Zgodnie z art. 45 ust. 1 u. skok członek Kasy Krajowej jest obowiązany wnieść tzw. wpisowe oraz wpłacić zadeklarowane udziały. Ponadto, w myśl art. 61b ust. 1 u. skok kasy są obowiązane do wnoszenia wpłat (składek), ale z tytułu tzw. nadzoru (stanowiących iloczyn sumy aktywów bilansowych kas i stawki nieprzekraczającej 0,024 %). Składki ustawowe z tytułu nadzoru są jednak czymś innym niż statutowe doroczne składki zwyczajne (i nadzwyczajne).

Zgodnie z art. 44 ust. 1 u. skok Kasa Krajowa prowadzi działalność wyłącznie na rzecz swoich członków. Przepis art. 44 ust. 2 wylicza w sposób szczegółowy zakres obowiązków Kasy Krajowej. Każdy z członków

Kasy Krajowej może oczekiwać ich realizacji. Jak już wspomniano, Kasa Krajowa nie jest organizacją prowadzącą działalność zarobkową. Jeżeli nałożone przez organizację na korporantów ciężary finansowe są uzasadnione rozmiarem zadań to działanie korporacji jest w pełni zasadne. Składka statutowa pobierana jest celem prowadzenia działalności przez Kasę Krajową w interesie w s z y s t k i c h kas-korporantów.

6 | Charakter prawny statutu Kasy Krajowej

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przy rozważaniu charakteru prawnego statutu zdecydowanie przeważa teoria umowy, zgodnie z którą statut (spółdzielni, a zatem także Kasy Krajowej) jest umową zawieraną przez założycieli spółdzielni i zmienianą przez jej walne zgromadzenie^[11]. Teoria umowy ma również swoich zwolenników w piśmiennictwie^[12]. To założenie

¹¹ Tak w szczególności: uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 15 października 1985 r., III CZP 40/85, OSNCP 1986, nr 6, poz. 86; uchwała z dnia 23 maja 1989 r., III CZP 34/89, OSNCP 1990, nr 6, poz. 80; wyrok z dnia 27 listopada 1991 r., II CR 838/90; uchwała z dnia 4 marca 1994 r., III CZP 14/94, OSNCP1994, nr 11, poz. 202; uchwała z dnia 18 maja 1995 r., III CZP62/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 141; postanowienie z dnia 6 stycznia 1999 r., II CKN 113/98; wyrok z dnia 15 kwietnia 1999 r., I CKN 1088/97, OSNC 1999, nr 11, poz. 193; wyrok z dnia 8 lutego 2000 r., I CKN 399/98; ; wyrok z dnia 10 listopada 2000 r., IV CKN 163/00; wyrok z dnia 21 grudnia 2000 r., IV CKN 203/00; wyrok z dnia 16 stycznia 2001 r., II CKN 350/00; wyrok z dnia 14 marca 2001 r., II CKN 434/00; wyrok z dnia 12 października 2001 r., V CKN 504/00; wyrok z dnia 20 listopada 2002 r., V CKN 1474/00; wyrok z dnia 5 marca 2003 r., III CKN 1064/00; wyrok z dnia 12 marca 2003 r., III CKN 201/00; wyrok z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 163/07, Monitor Spółdzielczy 2008, nr 3; wyrok z dnia 26 września 2007 r., IV CSK 122/07, OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 74; wyrok z dnia 14 marca 2008 r., IV CSK 515/07, OSNC-ZD 2009, nr B, poz. 35; wyrok z dnia 17 września 2008 r., III CSK 79/08; ; wyrok z dnia 30 września 2009 r., V CSK 86/09; wyrok z dnia 21 grudnia 2012 r., IV CSK 157/12, Monitor Prawa Bankowego 2013, nr 10. W niektórych innych sprawach Sąd Najwyższy opowiedział się za teorią normatywną statutu, według której statut spółdzielni jest tzw. wewnętrznym prawem spółdzielni. Zob. też Grzegorz Koziół, „Podstawy konstytucyjnoprawne wyodrębnienia konstytucyjnej swobody podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce oraz jej prywatnoprawne ograniczenia odnoszące się do treści i formy aktów założycielskich spółek handlowych” *Acta Iuridica Resoviensia*, nr 4 (2022): 150-161.

¹² Dominik Bierecki, *Zasada swobody umów w prawie spółdzielczym* (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 82.

ma przynajmniej dwojakie konsekwencje. Po pierwsze, zarówno decydując o treści pierwotnej statutu, jak i dokonując zmian strony korzystają z bardzo szerokiego zakresu swobody (por. art. 353¹ k.c.)^[13]. Obowiązuje przy tym tzw. wzorzec kompetencji generalnej. Oznacza to, że statut nie musi jedynie powielać takich treści jak uprzednio wskazane w ustawie. Po drugie, jeżeli jedna z kas-korporantów kwestionuje zasadność określonych postanowień statutu wspólnych dla wszystkich członków, wówczas narusza interes pozostałych członków Kasy Krajowej.

Relacja pomiędzy Kasą Krajową a kasą-korporantem ma charakter cywilnoprawny, z tym zastrzeżeniem, że do zmiany relacji cywilnoprawnej potrzebny jest „konsens korporacyjny” w postaci odpowiedniej w i ę k s z o - ś c i oświadczeń woli korporantów. W przypadku klasycznej umowy cywilnoprawnej niezbędne są zgodne oświadczenia woli w s z y s t k i c h s t r o n^[14] (większość potrzebną dla zmiany statutu określa art. 12a pr. spółdz.).

Zmiana statutu Kasy Krajowej podlega badaniu pod kątem zgodności z prawem w postępowaniu administracyjnym (w związku z kompetencjami Komisji Nadzoru Finansowego) i w postępowaniu rejestrowym^[15].

¹³ Por. jednak ostatnie badania: Piotr Zakrzewski, „Wolność umów, czy wolność zrzeszania się w prawie spółek handlowych” *Krytyka Prawa*, nr 3 (2023): 255-271. Z innych wypowiedzi: Roman Trzaskowski, *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych art. 353¹ k.c.* (Kraków: „Zakamycze”, 2005), 31 i n.; Monika Tarska, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych* (Warszawa: C.H. Beck, 2012), 170 i n.; Radosław L. Kwaśnicki, *Swoboda w kształtowaniu umów i statutów spółek kapitałowych (na tle prawa niemieckiego)* (Warszawa: C.H. Beck, 2010), 111 i n.

¹⁴ W literaturze trafnie zauważono, że „Walne zgromadzenie decyduje w formie uchwał [...]. Osoby przegłosowane muszą się podporządkować woli większości (jest to tzw. zasada majoryzacji albo zasada władzy większości)”. Herbert w: Herbert, Pawłowski, Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz, komentarz do art 48.*

¹⁵ Badanie zgodności z prawem treści zmiany statutu ma miejsce obligatoryjnie w każdym jednostkowym przypadku na etapie rejestracji zmian w statucie zgodnie z przepisami o kognicji sądu rejestrowego (art. 23 u. KRS) Grzegorz Tylec, *Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego* (Warszawa: Difin, 2012), 41.

7 | Obowiązek wpłacania składki jako dopuszczalna materia statutowa

Okoliczność, że art. 46 u. skok^[16] został uchylony nie zamyka możliwości wprowadzenia obowiązku uiszczania składek jedynie na mocy statutu. Pogląd ten nie budził wcześniej wątpliwości w literaturze przedmiotu^[17]. Rozpoczynając kluczową polemikę ze stanowiskiem Sądu Najwyższego zaprezentowanym w wyroku z 9 lutego 2024 r. II CSKP 2060/22 warto zwrócić uwagę na pewną istotną niekonsekwencję. Sąd Najwyższy z jednej strony przyjmuje, że postanowienia statutu Kasy Krajowej, wprowadzające obowiązek uiszczania składek, są „podjęte bez normatywnego umocowania”, a zatem wobec sprzeczności z przepisami ustaw są nieważne. Z drugiej jednak strony przyjmuje, że strony mogą na zasadzie porozumienia dwustronnego umówić się o finansowanie działalności Kasy Krajowej w sposób merytorycznie podobny, jak to uczyniono w statucie. Zatem Sąd Najwyższy zdaje się prezentować pogląd, że nieważność czynności prawnej nie tyle wiąże się z jej treścią, ale ze sposobem przyjęcia treści czynności prawnej. Można związku z tym powołać się na argument *reductio ad absurdum*. Gdyby hipotetycznie statut Kasy Krajowej w zakresie treści co do składki został przyjęty jednogłośnie, to brak byłoby podstaw zakwestionowania jego zgodności z prawem. Tymczasem zasada rządów większości (zasada majoryzacji) jest fundamentem dla relacji prawa spółdzielczego, prawa spółek, innych relacji korporacyjnych.

Po pierwsze, nie jest zakazem ustawowym uregulowanie w ustawie określonych obowiązków kas-korporantów, bez jakiegokolwiek stwierdzenia w treści ustawy, że są to obowiązki wyłączne. Nie ma normy prawnej wprost zakazującej pobierania składek statutowych od kas-korporantów. Odnosząc się do argumentacji Sądu Najwyższego w wyroku z 9 lutego 2024 r. II CSKP 2060/22 stwierdzić należy, że czym innym jest kwestia

¹⁶ Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny z 18 czerwca 2014, XVC 288/14 trafnie uznał, że „żaden przepis ustawy nie zabrania ustalenia w statucie, że Kasy są obowiązane do ponoszenia innych opłat, w tym składki zwyczajnej na rzecz Kasy Krajowej, niż określone w ustawie”. W wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 9 kwietnia 2015 r. I ACa 943/14 przyjęto, że statut ma charakter cywilnoprawnej umowy i można w nim poczynić różne ustalenia. Składka na finansowanie działalności Kasy Krajowej podejmowanej w interesie wszystkich kas jest uzasadniona.

¹⁷ Herbet w: Herbet, Pawłowski, Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz*, komentarz do uchylonego art 46.

tworzenia kapitałów i funduszy a czym innym jest kwestia źródeł ich zasilania.

Po drugie, jeżeli istota statutu Kasy Krajowej jest wyjaśniana w oparciu o teorię umowy, to we współczesnej cywilistyce obowiązuje wzorzec kompetencji generalnej, czyli jest dozwolone to, co nie jest zakazane (por. fundamentalną regulację art. 353¹ k.c.). Innymi słowy w statucie jest możliwe wprowadzenie regulacji, która nie jest zakazana w ustawie. Tymczasem Sąd Najwyższy w wyroku z 9 lutego 2024 r. II CSKP 2060/22 posługuje się wzorcem kompetencji szczególnej: statut Kasy Krajowej nie może wprowadzić innych obowiązków dla kas-korporantów niż wskazane w ustawie.

Po trzecie, ustawodawca nigdzie nie wprowadza zasady *numerus clausus* postanowień statutu spółdzielni czy Kasy Krajowej. Przeciwnie zgodnie z art. 5 § 2 pr. spół. statut ponadto powinien zawierać postanowienia, których wprowadzenia wymagają przepisy Prawa spółdzielczego, oraz może zawierać „inne postanowienia”. Treść statutu Kasy Krajowej ma zatem charakter otwarty. Dla porównania można wskazać bardzo rygorystyczne zasady dotyczące wprowadzania nowych treści do statutu spółki akcyjnej, które jednak nie mają odpowiednika przy regulacji innych spółek handlowych. Zgodnie z art. 304 § 3 k.s.h. statut spółki akcyjnej może zawierać postanowienia odmienne, niż przewiduje ustawa, jeżeli ustawa na to zezwala. W myśl art. 304 § 4 k.s.h. statut spółki akcyjnej może zawierać dodatkowe postanowienia, chyba że z ustawy wynika, że przewiduje ona wyczerpujące uregulowanie albo dodatkowe postanowienie statutu jest sprzeczne z naturą spółki akcyjnej lub dobrymi obyczajami^[18]. W przypadku statutu spółdzielni czy statutu Kasy Krajowej ustawodawca nie wprowadził tak daleko idących ograniczeń merytorycznych. Innymi słowy ustawodawca pozostawił daleko idącą swobodę przy ustalaniu treści statutu Kasy Krajowej.

Po czwarte, zgodnie z art 5 § 1pkt 4 pr.spół. statut spółdzielni określa prawa i obowiązki członków. Chodzi tu o obowiązki *lege non distinguente*. Statut (umowa spółki) jest typowym, oczywistym miejscem dla określenia obowiązków korporantów. Zgodnie z art. 151 § 3, art. 3001 § 3, art. 301 § 4. k.s.h. wspólnicy spółki z o.o., akcjonariusze prostej spółki akcyjnej i spółki akcyjnej są zobowiązani jedynie do świadczeń określonych w statucie czy umowie spółki. Także pobieranie dopłat w spółce z o.o. musi opierać się na obowiązku wprowadzonym do umowy spółki (art. 177 § 1 k.s.h.). Co więcej,

¹⁸ Łukasz Gasiński, *Granice swobody kształtowania treści statutu spółki akcyjnej* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2014), *passim*.

umowa spółki może nałożyć na wspólnika spółki z o.o. obowiązek udzielania spółce cyklicznych oprocentowanych pożyczek, choć ustawa nic nie stanowi o takim obowiązku.

Po piąte, składki na realizację celów wspólnych dla korporantów należy odróżnić od przypadków zaspokajania przez Kasę Krajową indywidualnego interesu kasy-korporanta. Składki określone w statucie finansują działalność Kasy Krajowej prowadzonej w interesie wszystkich kas.

Po szóste, w argumentacji dotyczącej sfery stosunków wewnętrznych korporacji (*forum internum*) za całkowicie nieprzydatne uznać należy odwoływanie się do sfery stosunków zewnętrznych (*forum externum*), czyli kwestii braku odpowiedzialności korporanta wobec osób trzecich za zobowiązania korporacji.

Po siódme, z żadnej normy prawnej nie wynika zależność, że jeżeli uczestnictwo kasy w Kasie Krajowej jest obligatoryjne, to wszelkie ciężary i obowiązki obciążające kasę-korporanta powinny wynikać z ustawy.

Po ósme, należy zwrócić uwagę na ekwiwalentność ekonomiczną składki statutowej mierzoną w potrzebie sfinansowania realizacji ustawowych obowiązków Kasy Krajowej wykonywanych we wspólnym interesie kas-korporantów. Innymi słowy, w szczególności w związku z powołaniem się na okoliczności dotyczące innych spraw przez Sąd Najwyższy w wyroku z 9 lutego 2024 r. II CSKP 2060/22, czym innym jest dopuszczalność określonego typu postanowienia statutowego, a czym innym jest jego „intensywność”.

W podsumowaniu stwierdzić należy, że nie ma normy prawnej zakazującej pobierania składek od kas-korporantów. Ustawodawca co prawda nie wprowadza normy prawnej pozwalającej na pobieranie dorocznych składek w oparciu o statut, ale pozostawia duży margines swobody przy ustalaniu treści statutu.

8 | Źródło woli dla przyjęcia statutu Kasy Krajowej

W związku z przyjęciem teorii umowy dla wyjaśnienia istoty prawnej statutu Kasy Krajowej należałoby wskazać, kto jest stroną owej umowy i czyja wola decyduje o treści statutu. Zgodnie z zasadą tzw. teorii organów osoba prawna działa poprzez swoje organy (art. 38 k.c.). Zgodnie z art. 47 u. skok organami Kasy Krajowej są walne zgromadzenie, rada nadzorcza

i zarząd. Najwyższym organem Kasy Krajowej jest walne zgromadzenie (art. 47 ust. 1 u. skok), ale to zarząd kieruje działalnością Kasy Krajowej oraz reprezentuje ją na zewnątrz (art. 50 u.skok). Zarządowi przysługuje domniemanie kompetencji.

Zarówno przyjęcie statutu, jak i dokonanie jego zmiany dla Kasy Krajowej ma wymiar wewnętrznego aktu ustrojowego. Zarząd Kasy Krajowej może być inicjatorem zmian w treści statutu, ale uchwalona treść statutu nie jest wyrazem woli zarządu Kasy Krajowej (który przecież nie głosuje na walnym zgromadzeniu Kasy Krajowej), ale wyrazem woli odpowiedniej większości kas-korporantów (art. 12a pr. spółdz.) O przyjęciu lub zmianie statutu Kasy Krajowej, a zatem o jego konkretnej treści, decydują zatem same kasy będące korporantami. Z art. 42 § 4 pr. spółdz. wynika, że powództwo o uchylenie uchwały może wytoczyć każda kasa-korporant i zarząd Kasy Krajowej.

W podsumowaniu stwierdzić należy, że postanowienie statutu Kasy Krajowej nie jest wyrazem woli zarządu Kasy Krajowej, ale wyrazem woli większości członków kas-korporantów.

9 | Podsumowanie

Kasa Krajowa oparta jest na konstrukcji osoby prawnej – spółdzielni. Przy czym realizuje ona szczególne zadania powierzone jej przez ustawę. Zadania te realizowane są bez celu zarobkowego, we wspólnym interesie kas-korporantów. W pełni dopuszczalne było wprowadzenie obowiązku uiszczenia rocznych składek w treści statutu. Niesłuszny jest pogląd, że dopuszczalność ustanowienia takich składek w statucie musi mieć podstawę normatywną w ustawie. Obowiązki korporacyjne można nakładać w ramach organizacji jaką jest spółdzielnia w oparciu o odpowiednią większość głosów oddanych na walnym zgromadzeniu Kasy Krajowej.

Bibliografia

- Bekieszczyk Krzysztof, „Nadzór KNF nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi”, [w:] Ewa Fojcik-Mastalska, Edyta Rutkowska-Tomaszewska, *Nadzór Nad rynkiem finansowym. Aktualne tendencje i problemy dyskusyjne*, Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii. Uniwersytet Wrocławski, 2011.
- Bierecki Dominik, „Zasada równości praw i obowiązków członków spółdzielni: Uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego” *Prawo i Więź*, nr 1 (2022): 264-281.
- Bierecki Dominik, *Zasada swobody umów w prawie spółdzielczym*. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Derc Ewa, „Cechy działań Komisji Nadzoru Finansowego wobec spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w kontekście definicji władczych i pozawładczych działań administracji oraz konsekwencje władczego kształtowania sytuacji prawnej kas i Kasy Krajowej w formach nie władczych” *Prawo i Więź*, 34 (2020): 89-124.
- Gasiński Łukasz, *Granice swobody kształtowania treści statutu spółki akcyjnej*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014.
- Herbet Andrzej, Szymon Pawłowski, Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2014.
- Jedliński Adam, *Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa: zagadnienia konstrukcji prawnej*. Sopot: Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych, 2001.
- Jedliński Adam, Lech Kaczyński, „Zagadnienie prawne umów zawieranych przez Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe z pracodawcami” *Państwo i Prawo*, nr 8 (1998): 79-88.
- Jedliński Adam, *Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe – zarys systemowego ujęcia*. Sopot: Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych, 2002.
- Kopaczyńska-Pieczniak Katarzyna, *Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.
- Kozieł Grzegorz, „Podstawy konstytucyjnoprawne wyodrębnienia konstytucyjnej swobody podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce oraz jej prywatnoprawne ograniczenia odnoszące się do treści i formy aktów założycielskich spółek handlowych” *Acta Iuridica Resoviensia*, nr 4 (2022): 150-161.
- Kucharski Maciej, *Korporacja i korporacyjność: typ organizacji i jej znaczenie w rozwoju gospodarczym*. Wrocław 2007 (rozprawa doktorska).
- Kwaśnicki Radosław L., *Swoboda w kształtowaniu umów i statutów spółek kapitałowych (na tle prawa niemieckiego)*. Warszawa: C.H. Beck, 2010.

- Szafranski Adam, *Konstytucyjna wolność gospodarcza na tle historii idei i gospodarki*. Warszawa: C.H. Beck, 2018.
- Tarska Monika, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*. Warszawa: C.H. Beck, 2012.
- Trzaskowski Roman, *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych art. 353¹ k.c.* Kraków: „Zakamycze”, 2005.
- Tylec Grzegorz, *Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego*. Warszawa: Difin, 2012.
- Zakrzewski Piotr, „Wolność umów, czy wolność zrzeszania się w prawie spółek handlowych” *Krytyka Prawa*, nr 3 (2023): 255-271.
- Zakrzewski Piotr, „Zasada równości w prawie spółdzielczym” *Studia Prawnicze KUL*, nr 2 (2008): 67-78.
- Ząbkowicz Anna, „Korporacja i jej otoczenie instytucjonalne z perspektywy ekonomii instytucjonalnej i politycznej” *Studia Prawno-Ekonomiczne*, nr 123 (2022): 133-149.

